

Vamoksen vuosi 2024

Toim. Leena Mannonen,
Jenni Oliveira, Terhi Laine

iVAMOS!
Diakonissalaitos

Sisällys

Johdanto: ennätysellinen määrä nuoria	3
Nuorten taustat	5
Vuoden 2024 nostoja	7
Vamoksen tulokset ja vaikuttavuus	10
Mihin nuoret siirtyvät Vamoksesta?	10
Muutokset nuorten hyvinvoinnissa	12
Yhteiskunnallinen hyöty ja kustannusvaikutukset	14
Yhteenvedo ja johtopäätökset	16
Lähteet	18

Johdanto: ennätysellinen määrä nuoria

Nuorten hyvinvointi, mielenterveys ja syrjäytyminen ovat olleet yhteiskunnallisen keskustelun ja huolen aiheina jo pitkään. Joka kymmenes nuori on vaarassa syrjäytyä, nuorten huumekuolemat ovat kasvussa ja nuorten on vaikea saada apua mielenterveyden haasteisiin.

Diakonissalaitoksen Vamos on nuorten vaikuttavan valmennuspalvelun toteuttaja, asiantuntija ja kehittäjä, joka tukee kokonaisvaltaisesti haavoittuvassa tilanteessa eläviä 16–29-vuotiaita nuoria kohti koulutusta ja työelämää. Vamos on toiminut yli 16 vuoden ajan, ja palvelun piirissä on ollut tänä aikana lähes 18 000 omaa polkuaan etsivää nuorta. Valmennus ei ole ainoa Vamoksen työmuoto. Vamos tavoittaa nuoria myös yksin maahan alaikäisenä tulleille tarkoitetun Olohuone-toiminnan kautta Helsingissä. Jyväskylässä Vamoksen Katutaso tavoittaa avoimessa toiminnassa laajasti nuoria eri taustoista. Olohuoneen ja Katutason toiminnassa nuoret voivat asioida anonyymisti.

Tavoitteena on auttaa eri tavoin hankalassa tilanteessa olevia 16–29-vuotiaita koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria löytämään oma polkunsu. Joillain nuorista elämää on mutkistanut mielenterveyden pulmat, toisilla opintojen katkeaminen, työttömyys, päihteidenkäyttö, asunnottomuus tai lähipiirin haasteet. Toiminta räätälöidään nuoren tarpeesta käsin, ja palvelun pituus määrittyy myös yksilöllisesti.

Jokainen Vamoksessa aloittava nuori saa oman työntekijän, ja tukea niin arkeen kuin tulevaisuuden suunnitteluunkin. Yksilöllisen tuen lisäksi nuori voi osallistua ryhmätoimintaan.

Toimintamalliin kuuluu myös palveluintegraatio, jolla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että hyvinvointialueen työntekijä jalkautuu sovittuna aikana Vamoksen toimintayksikköön tai valmentaja lähtee nuoren kanssa sosiaalityöntekijän tai psykiatrin vastaanotolle, jos nuori toivoo tätä. Näin estetään julkisen sektorin hukkakäyntien määrää ja madalletaan nuoren kynnystä käyttää hänelle kuuluvia palveluja.

Vamos on tuottanut asiakastietoa vuodesta 2015 alkaen. Asiakastietojärjestelmään kerätään nuorten taustatiedoissa ja elinoloissa tapahtuvista muutoksista. Nuorten hyvinvointia arvioidaan Tulostähti-arviointityökalulla, johon vastaavat valmentaja ja nuori yhdessä palvelun alkaessa ja päättyessä. Tulostähtiaineisto kuvaa nuoren elämässä valmennuksen aikana tapahtuvia hyvinvointimuutoksia.

Vuonna 2024 Vamoksen toiminnassa oli mukana 3289 nuorta, joista 2 089 sai intensiivistä valmennusta ja loput nuoret olivat mukana Olohuoneen tai matalan kynnyksen Katutason toiminnassa. Nuorten määrä on suurempi kuin koskaan. Vamos-yksiköitä oli 11 paikkakunnalla, työntekijöitä oli 125 ja valmennukset tavoittivat nuoria 61 eri kunnasta.

Vuoden 2024 tulokset osoittavat, että palvelu tavoittaa erittäin hyvin haavoittuvassa asemassa olevia nuoria. Palvelun päättäneistä nuorista 50 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille. Näin siittäkin huolimatta, että työllisyyskehitys Suomessa heikkeni vuoden aikana ja nuorten työttömien määrä kasvoi.

Nuorten taustat

Vuonna 2024 valmennuksessa oli 2089 nuorta, joista noin 1700 osalta on kerätty tausta- ja seurantatietoja. Suuri osa nuorista (64 prosenttia) oli 18–24-vuotiaita palveluun tullessaan, reilu viidennes 25–30-vuotiaita. Alle 18-vuotiaita oli 11 prosenttia. Nuorimpien ikäluokkien osuus on kasvanut edellisestä vuodesta. Vaikuttavuuden näkökulmasta tämä on hyvä asia, koska tutkimuksissa (esim. Merikukka ym. 2021) on todettu, että mahdollisimman varhain tarjottu tuki johtaa työ- ja koulutuspoluille todennäköisemmin kuin juuri ennen 30-ikävuotta saatu tuki.

Palvelussa olevista nuorista naisia oli yli puolet (53 prosenttia) ja miehiä 41 prosenttia, loput kuusi prosenttia oli muunsukupuolisia tai tietoa ei ollut kirjattu järjestelmään. Miesten osuus on viime vuosina ollut selvästi alhaisempi kuin naisten, aikaisemmin miesten ja naisten osuus on ollut lähes samansuuruisen. Muunsukupuolisten osuus on kasvanut.

Sateenkaarevat nuoret ovat ottaneet Vamoksen omakseen. Tämä on hyvä asia, koska kouluterveyskyselyn mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi, terveys ja osallisuus ovat heikompia verrattuna cis- ja heteronuoriin (Lehtonen ym. 2024). Valmennuksessa nuoret ovat päässeet pohtimaan itselle tärkeitä teemoja, kuten tulevaisuudensuunnitelmia, vähemmistöstressiä, sateenkaarevaa identiteettiä, hyvinvointia ja oman näköistä arkea.

Suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia oli 79 prosenttia nuorista, vieraskielisten osuus oli viidennes nuorista. Vieras-

kielisten tavoittamiseksi on kiinnitetty erityistä huomiota, ja heidän osuutensa onkin kasvanut edellisestä vuodesta kahdeksan prosenttia.

Ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat heterogeenien joukko. Tutkimusten ja tilastojen mukaan mielenterveysoireet ja psyykinen kuormittuneisuus on kuitenkin yleisempää ulkomaalais-taustaisilla nuorilla suomalaistaustaisiin nuoriin nähden (Eid & Castaneda 2023). Käytännön työssä nuoret ovat tuoneet esille huolensa ulkomaalaislain muutoksista. Toimintaan on ohjautunut runsaasti Suomeen opiskelemaan tulleita nuoria, joilla riski oleskeluluvan epäämiseen. Vaikea työllisyystilanne ei mahdollista nuorten siirtymistä myöskään työelämään.

Nuorten koulutustason tarkastelu osoittaa, että aloitustilanteessa Vamoksen nuorista puolet oli suorittanut ainoastaan peruskoulun ja kymmenellä prosentilla ei ollut peruskoulun päättötodistusta. Kolmasosalla nuorista oli suoritettuna toisen asteen tutkinto. Pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten määrä on kasvanut Vamoksessa edelleen. Vamos tavoittaa hyvin nuoria, joiden koulutuspolku ei etene peruskoulussa ja sen jälkeen.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos (ETLA) on tutkinut pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten työelämä polkuja. Tulosten mukaan noin neljännos peruskoulun varassa olevista nuorista seuraa pääosin syrjäytymispoluiksi luokiteltavia polkuja ja huomattavasti vähemmässä määrin työ- tai työttömyysjaksoista pääosin muodostuvia polkuja (Asplund & Vanhala 2014). Juuri tähän ryhmään tulee kohdistaa vaikuttavia tukitoimia.

Tyypillisesti nuoret olivat Vamokseen tullessaan työttöminä (35 prosenttia), opiskelijoina (32 prosenttia) tai työvoiman ulkopuolella (28 prosenttia). Opiskelijoiden määrä on kasvanut edelleen, ja oppilaitokset ovat nousseet isoimmaksi yksittäiseksi ohjausväyläksi Vamoksen palveluihin. Työelämän ulkopuolella olevien määrä on laskenut kolmanneksi opiskelijoiden ja työttömien määrän noustessa.

Opiskelijoiden määrän kasvu kertoo oppilaitosten liian vähäisistä tukiresursseista toisen asteen oppilaitoksissa. Vamos tukee opiskelijoita tarjoamalla valmennusta, vaikka sillä ei ole aina ole virallista statusta tukea antavana tahona. Hyvä käytännön esimerkki oppivelvollisuusikäisten tukemisesta on Turussa toteutettava Vipunen-toimintamalli, jossa yhdistyy aikuisten perusopetus ja valmennuksellinen tuki. Ryhmään ohjautuu pääosin oppivelvollisia, joilla peruskoulu jäänyt kesken ja joilla vahvaa tuen tarvetta. Ryhmän koko kasvanut koko ajan.

Vajaa puolet kaikista nuorista (42 prosenttia) sai tulonsa toimeentulotuesta, kuntoutustuesta tai -rahasta tai sairauspäivärahasta tullessaan valmennukseen. Toisin sanoen moni Vamoksen nuori eli viimesijaisen sosiaaliturvan varassa. Viidesosalla nuorista pääasiallinen toimeentulo oli työmarkkinatuki, opintotuella oli 12 prosenttia nuorista. Nuorista 14 prosenttia tuli palveluun tulottomana ilman viimesijaista etuutta. Tämä luku on pysynyt useita vuosia samalla tasolla.

Työttöminä ja opiskelijoina palveluun tulleiden ensisijainen toimeentulo oli työmarkkinatuki (26 prosenttia), toimeentulotuki (19 prosenttia), sairauspäiväraha tai kuntoutustuki (15 prosenttia). 14 prosenttia oli tulottomina. Luvut osoittavat, että esimerkiksi opiskelija ei välttämättä kata menojaan opintotuesta, vaan opiskelee saadessaan kuntoutustukea tai sairaspäivärahaa.

Iso osa Vamoksessa aloittaneista nuorista hakeutui Vamokseen itse (19 prosenttia) tai jonkun läheisen myötävaikutuksella. Myös julkinen palvelujärjestelmä ohjasi nuoria toimintaan. Eniten ohjauksia vuonna 2024 tuli oppilaitoksista (21 prosenttia), sosiaalipalveluista (13 prosenttia), terveyspalveluista (12 prosenttia) ja työllisyyspalveluista (9 prosenttia). Sote-palvelut olivat kaikkein suurin ohjaava taho, kun lukuja katsoo kokonaisuudessaan. Trendinä on kuitenkin ollut, että oppilaitosten osuus ohjauksista on kasvava.

Vuoden 2024 nostoja

Valmennusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville nuorille

Pääkaupunkiseudulla kehitetään tukea ja valmennusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville 16–29-vuotiaille. Valmennuksessa pohditaan nuorelle tärkeitä teemoja kuten tulevaisuudensuunnitelmia, vähemmistöstressiä, sateenkaarevaa identiteettiä, hyvinvointia ja oman näköistä arkea. Toimintaa toteutetaan yhdessä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen ja Helsinki Pride -yhteisön kanssa. Toiminnan tavoitteena on lisätä valtakunnallisesti Vamoksen osaamista ja kyvykkyyttä huomioida vähemmistönuorten tarpeita.

Nuoret edistämässä digiosallisuutta

Digitaalisuuden edistämisen nuorista koostuva asiantuntijaryhmä aloitti toimintansa. Nuorten ryhmä kokoontui pilotoimaan Digivertaisohjaaja-verkkokurssia. Ryhmään osallistui 15 nuorta kuudelta eri paikkakunnalta: Helsinki, Turku, Tampere, Kuopio, Siilinjärvi ja Rovaniemi. Ryhmä toteutettiin Workpilots-keikkoina, jolloin osallistuvat nuoret saivat ryhmään osallistumisesta myös työkokemusta.

Palveluja myös saamen kielellä

Vamos Rovaniemen verkkosivut on käännetty inarinsaameksi, koltansaameksi ja pohjoissaameksi. Tämä on näkyvä ja konkreettinen osoitus siitä, miten eri taustoista tulevia nuoria pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin.

VAPAAUS
TASA-ARVO
ANTIFASISMI

Uusia tapoja tuottaa palveluita

Vamos on mukana Lapset ja nuoret SIB-rahoitusmallissa, joka on uudenlainen tapa tuottaa ennaltaehkäiseviä palveluita. Rahoitusmallissa julkinen sektori määrittelee haluamansa lopputuloksen, mutta ei määrittele tapaa tuottaa se. Julkinen sektori maksaa vain, jos lopputulokseen päästään todistetusti.

Kokemusosaaminen ja vertaisroolit

Kokemusasiantuntijoiden ja vertaisohjaajien rooleja on lisätty valtakunnallisesti tarjoamalla keikkatöitä ja palkkaamalla nuoria erilaisiin työsuhteisiin. Lahdessa käynnistyneessä Jalkapari-hankkeessa kehitetään valmentajan ja vertaisohjaajan työparimallia kotiin jalkautuvassa työssä. Tuki kohdistuu palveluiden ulkopuolella oleville, kotiin jumiutuneille nuorille. Valmennuksellisen tuen lisäksi vertaisohjaaja tarjoaa vertais-tukea osallisuuden ja toimijuuden lisäämiseksi.

Tukea myös päihteitä käyttäville nuorille

Päihteitä käyttävät nuoret jäävät helposti ilman palveluita. Vamos Pysäkki -toiminta tukee heitä kokonaisvaltaisesti valmennuksellisin menetelmin. Toiminnan ydin on reagoida nuoren päihteidenkäytön aiheuttamiin ongelmiin ja löytää suojaavia tekijöitä sekä vähentää altistavia tekijöitä. Nuori saa yksilöllistä apua käytön vähentämiseen tai lopettamiseen, päihdehoidon palveluiden hyödyntämiseen, arjen parantamiseen ja sosiaalisen ympäristön avartamiseen. Pysäkin tavoitteena on vähentää tabuja ja tehdä päih-teistä puhumisesta arkisempaa, jotta päihteidenkäyttöön voidaan vaikuttaa ennalta.

VAPAAUS
TASA-ARVO
ANTIFASISMI

Erityistä tukea vieraskielisille nuorille

Vieraskielisten nuorten tuen tarpeisiin on vastattu yhdistämällä rinnalla kulkeva, kokonaisvaltainen valmennuksellinen tuki ja yhteisön rakentamisen toimintamallit. Yhteisöllisten ja anonyymien toimintojen rinnalle on luotu myös intensiivistä valmennusta. Syksyllä Helsingissä käynnistyi YTYä-toiminta, jonka tavoitteena on vahvistaa ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden nuorten hyvinvointia, mielenterveyttä ja sosiaalisia suhteita. Kohderyhmänä ovat nuorten lisäksi heidän perheensä ja lähiyhteisönsä sekä nuorten parissa työskentelevät tahot. Toimintaa toteutetaan yhteistyössä Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen ja SPR:n Nuorten turvatalojen kanssa.

Yritysyhteistyö ja nuorten työllistyminen

Nuorten työllistämisen edistämiseksi tarvitaan yhteistyötä työnantajien kanssa. Työelämässä vaadittavien taitojen oppiminen ja positiivisten työelämäkokemusten mahdollistaminen onnistuu yhdistämällä nuorten valmennuksellinen tuki ja sujuva työnantajakyhteistyö. Erityisesti Kuopiossa, Turussa, Lahdessa ja pääkaupunkiseudulla on aktiivisesti kehitetty yhteisiä toimintomuotoja nuorten työllistämiseksi.

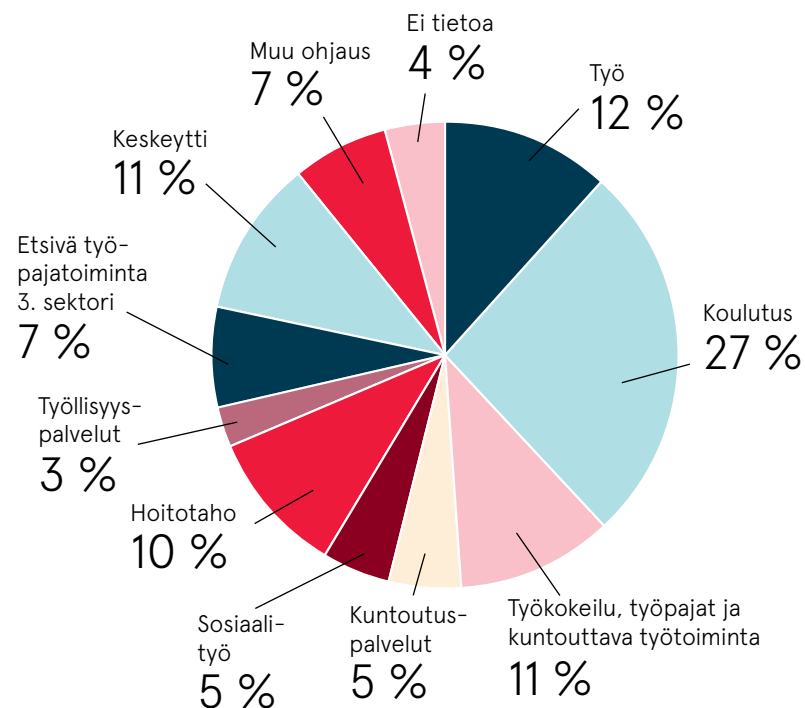
Vamoksen tulokset ja vaikuttavuus

Mihin nuoret siirtyvät Vamoksesta?

Vuonna 2024 valmennuksen päätti 791 nuorta, joilta on kerätty elinolojen ja koetun hyvinvoinnin muutostietoja valmennuksen alkaessa ja päättyessä. Tuloksen analyysi on tehty näiden tietojen pohjalta.

Vamos-palvelun päättäneistä nuorista puolet ohjautui työllisyys- ja koulutuspoluille (Kuvio 1). Nuorista 12 prosenttia työllistyi palkkatyöhön avoimille työmarkkinoille, 27 prosenttia jatkoi koulutukseen, ja loput työllisyyspolun löytäneistä työllistyivät tukitoimenpiteiden avulla (työkokeilu, työpaja ja kuntouttava työtoiminta). Nuorten työllistymisen helpottamiseksi on tehty monipuolista yhteistyötä yritysten kanssa. Tavoitteena on yhtäältä mahdollistaa nuorten työllistymisiä ja toisaalta lisätä nuorten ymmärrystä työelämästä ja erilaisista urapoluista sekä samalla lisätä työnantajien ymmärrystä nuorten työllistymisen haasteista.

Työllistyneiden ja koulutukseen siirtyneiden määrä oli hiukan edellistä vuotta matalampi. Syitä tähän on esimerkiksi se, että Vamoksessa on viime vuosina erityisesti kehitetty palveluita mielenterveyspalveluihin jonottaville sekä palveluviidakkoon heikon toimintakyvyn vuoksi eksyneille nuorille. Tämä näkyy työ- ja koulutuspoluille siirtymissä.

Työ ja koulutuspoluille 50 % päättäneistä
sis. työ, koulutus, työkokeilu, työpaja,
kuntouttava työtoiminta

Kuvio 1: Vamoksen ohjaustulokset (%) vuonna 2024 (N=791)

Vamoksessa on viime vuosina kehitetty palveluita mielenterveyspalveluihin jonottaville sekä palveluviidakkoon heikon toimintakyvyn vuoksi eksyneille nuorille.

Myös yleinen yhteiskunnallinen kehitys heijastuu aina myös Vamos-toimintaan. Vuonna 2024 työttömien ja avoimien työpaikkojen määrä laski. Nuoria, alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 4100 enemmän kuin edellisen vuoden joulukuussa eli yhteensä 37 500. (Työllisyyskatsaus, joulukuu 2024). Myös Vamos-nuorista aiempaa hieman pienempi osuus siirtyi työ- ja koulutuspoluille.

Ilman peruskoulututkintoa Vamokseen tulleista, 60 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille, jolloin he siirtyivät tekemään peruskoulututkinnon loppuun. Peruskoulun suorittaneista 39 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille sekä vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneista 53 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille. Voidaan tulkita, että koulutusasteen noustessa siirtyminen työ- ja koulutuspoluille helpottuu.

Työmarkkinoiden käytettävissä olevista nuorista 56 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille, kun vastaava luku oli 33 prosenttia niillä nuorilla, jotka tulivat valmennukseen tilanteesta, jossa olivat työn ja koulutuksen ulkopuolella, eivätkä olleet ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi. Kun nuori on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, hänellä on jo vahvempi toimintakyky kuin niillä nuorilla, jotka ovat työvoiman ulkopuolella.

Työmarkkinoiden käytettävissä olevista nuorista 56 prosenttia siirtyi työ- ja koulutuspoluille, kun vastaava luku oli 33 prosenttia niillä nuorilla, jotka eivät olleet hakeutuneet TE-palveluiden piiriin.

Keskimääräinen valmennusaika oli kahdeksan kuukautta.

Korona-aikana valmennus vaati keskimäärin kymmenen kuukautta, mutta nyt on palattu koronaa edeltävään aikaan valmennuksen keston osalta.

Kaikille Vamoksen nuorille ei ole palvelun päättyessä oikea-aikaista siirtymätyöhön, koulutukseen tai työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Nuorilähtöisen työskentelyn tavoitteena on löytää nuoren omia tavoitteita tukeva tulevaisuuden polun seuraava askelma, johon nuori voi kiinnittyä. On havaittu, että pitkällä tähtäyksellä tämä tuo nuoren kannalta kestävän ratkaisun. Myöhemmin tapahtuva kiinnittyminen työelämään on pysyvämpää kuin tilanteessa, että nuori ohjattaisiin työelämään vastentahtoisesti ja liian vähillä resursseilla.

Vuonna 2024 päättäneistä nuorista 15 prosenttia kiinnittyi terveydenhuollon hoitotahoon tai kuntoutukseen, ja seitsemän prosenttia ohjautui etsivään nuorisotyöhön tai johonkin kolmannen sektorin toimintaan.

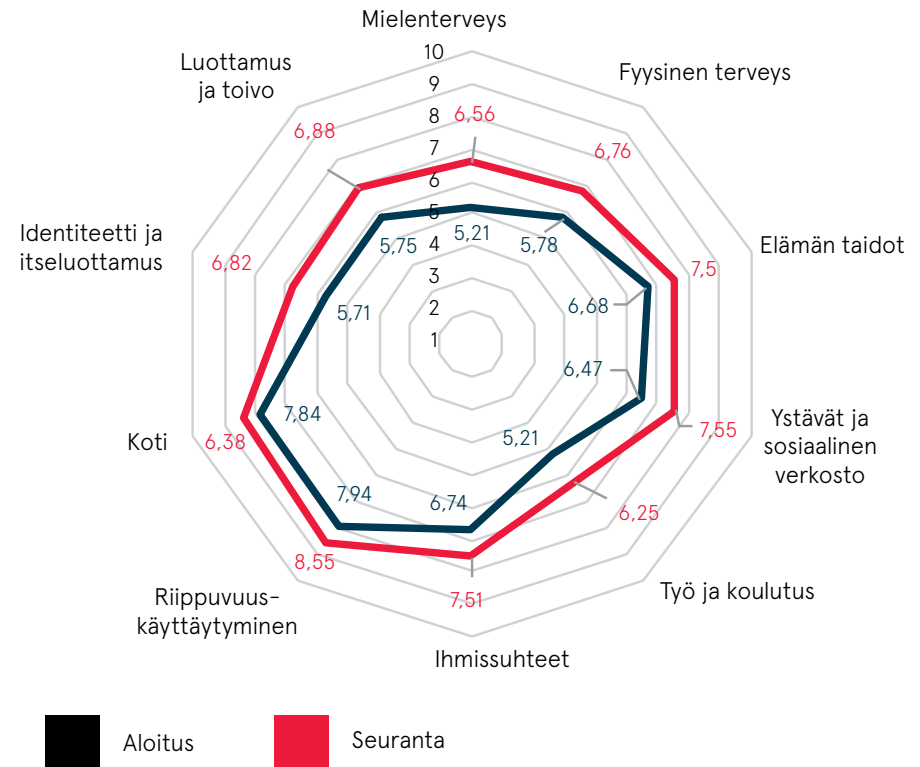
Muutokset nuorten hyvinvoinnissa

Valmennuksen sisältö ja tavoitteet räätälöityvät nuoren omista lähtökohdista käsin. Koska kaikkien nuorten ensisijaisena tavoitteena ei ole palveluun tullessa siirtymä koulutus- ja työpoluille, on tärkeää tarkastella ohjaustulosten rinnalla muutoksia valmennukseen osallistuneiden nuorten hyvinvoinnissa.

Nuoren aloitustilanne määrittelee, painottuuko valmennus psykososiaaliseen tukeen, jolla rakennetaan voimavaroja ja pohjaa myöhemmässä vaiheessa tapahtuville koulutus- ja työelämäsiirtymille. Valmennus voi painottua alussa esimerkiksi vuorokausirytmien löytymiseen ja arjenhallintaan tai tarvittavien sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin hakeutumiseen.

Toimintakykyä ja hyvinvointia mittaavia tulostähti-arvioita tehtiin vuoden 2024 aikana 393 asiakkaalle kaksi tai useampia arvioita. Aineisto kuvaa nuoren elämässä valmennuksen aikana tapahtuneita hyvinvointimuutoksia. Lisäksi palvelussa päättäviltä kerätään palautetta sähköisellä Koetun hyvinvoinnin kyselyllä (v. 2024, N=164), jossa arvioidaan Vamos-palvelua.

Tulostähti-mittarilla tarkastellaan nuorten elämässä ja hyvinvoinnissa tapahtuvia muutoksia kymmenellä eri osa-alueella. Mittari tuottaa laaja-alaista tietoa muutoksista nuorten elämässä valmennuksen aikana. Mittaria hyödynnetään Vamos-valmennuksessa vuorovaikutteisesti, ja se toimii myös tavoitteen asetannan välineenä, sillä mittari täytetään yhteistyössä nuoren ja hänen oman valmentajansa kanssa. Kutakin mittarin osa-alueita arvioidaan asteikolla 1–10.

Kuvio 2: Muutokset nuorten elämässä Tulostähti-arvion mukaan vuonna 2024 (N = 393)

Suurimmat nuorten kokemat muutokset tapahtuivat seuraavilla osa-alueilla: mielenterveys (muutos keskiarvossa +1,35), luottamus ja toivo (muutos keskiarvossa +1,13) sekä identiteetti ja itseluottamus (muutos keskiarvossa +1,11). Lisäksi yli yhden mittausyksikön parannus tuli alueilla ystävät ja sosiaalinen verkosto sekä työ ja koulutus. Kuten aiempinakin vuosina, suurimmat positiiviset muutokset näkyvät niillä elämänalueilla, mitkä nuoret kokivat heikoimpina Vamokseen tullessa.

Nuoret suosittelivat palvelua mielellään muille. Vamoksen NPS-luku 81 (Net Promoter Score) kertoo suosittelutodennäköisyydestä siten, että arvostelijoiden prosenttiosuus vähennetään suosittelijoiden prosenttiosuudesta. Vamoksen NPS-luku 81 on erinomaisella tasolla.

Vamoksen toiminnalla pyritään vahvistamaan nuoren minäkuvaa ja osallisuutta sekä tukemaan tulevaisuuden suunnittelua. Toteuttamamme Koetun hyvinvoinnin kyselyn (N=164) tulosten mukaan lähes 97 prosenttia vastaajista kertoi luottavansa Vamoksen työntekijöihin. Koetun hyvinvoinnin kyselyyn vastanneista nuorista 77 prosentilla kokemus itsestä parani ja 79 prosentilla kokemus psyykkisestä hyvinvoinnista parani.

Asiakaskokemuskyselyyn (N=182) vastanneista 92 prosenttia koki tulleen kohdatuksi Vamoksessa ja 88 prosenttia koki palvelun auttaneen elämässä eteenpäin. Vastaajat kokivat, että suurin muutos oli, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä valmennuksen aikana (76 prosenttia). Toisin sanoen Vamos vahvistaa nuorten osallisuutta.

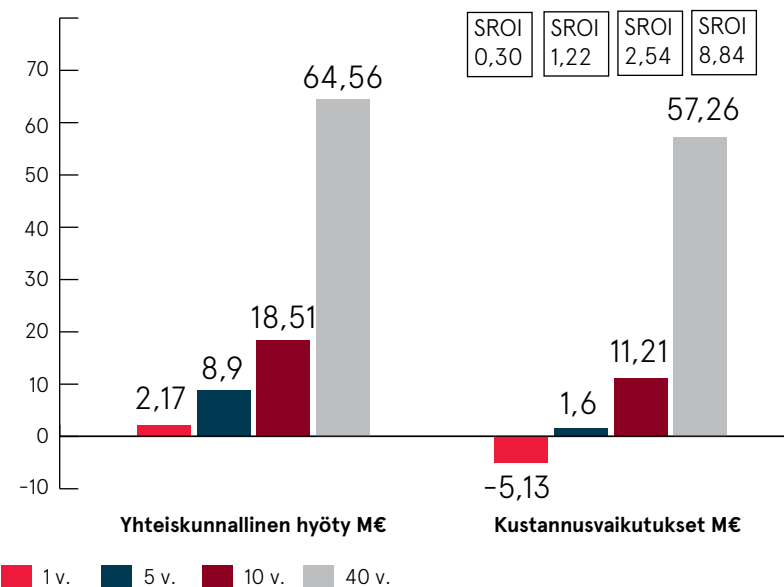
Yhteiskunnallinen hyöty ja kustannusvaikutukset

Vamoksen toimintaan osallistuminen on nuorelle aina maksutonta. Toiminta rahoitetaan muun muassa hanke- ja järjestöavustuksilla, hyvinvointialueiden ja kuntien ostoilla sekä Diakonissalaitoksen omalla rahoituksella.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (Itla) teki Vamoksen toiminnasta vuonna 2021 vaikuttavuustutkimuksen, jossa rakennettiin analyysimalli Vamoksen yhteiskunnallisen hyödyn ja kustannusvaikutusten laskemiseen.

Analyysimallissa Vamos-palvelun vuosina 2017–2020 päättäneet nuoret (N=3 260) kaltaistettiin Kansallinen syntymäkohortti 1987-aineistosta (N=59 476) Vamos asiakasrekisteritietojen pohjalta Vamoksen aloitustilanteiden ja tarkastelujaksolla tapahtuneiden muutosten suhteen. Verrokki-interventiona käytettiin kuntouttavaa työtoimintaa.

Tässä yhteydessä yhteiskunnallisella hyödyllä tarkoitetaan kasaantuneita taloudellisia vaikutuksia (vähentyneet tulonsiirrot ja lisääntyneet verotulot) julkishallinnolle elinkaaren yli verrokki-interventio päättyneen jälkeen koulutus- ja työllisyyspoluille ohjautuneilla nuorilla. Kustannusvaikutuksilla tarkoitetaan yhteiskunnallisesta hyödystä vähennettyjä toiminnan kustannuksia, joista muodostuu ns. SROI-kerroin (Social Return on Investment). SROI-menetelmällä on arvioitu toiminnan kustannuksia ja vaikutuksia rahamääräisinä. Tässä laskelmassa yhteiskunnallinen hyöty on jaettu tarkastelujakson kulujen kanssa.

N = 284 Toiminnan kulut 7 300 000 €

YHTEISKUNNALLINEN HYÖTY:

Kasaantuneet taloudelliset vaikutukset (vähentyneet tulonsiirrot ja lisääntyneet verotulot) julkishallinnolle elinkaaren yli verrokki-interventio päättyneen jälkeen koulutus- ja työllisyyspoluille ohjautuneilla nuorilla (Vamos-nuortenpalvelun vaikuttavuustutkimus, ITLA 2021)

KUSTANNUSVAIKUTUKSET:

Yhteiskunnallisesta hyödystä vähennetty toiminnan kustannukset → SROI-kerroin: SROI, Social Return on Investment -menetelmällä arvioitu toiminnan kustannuksia ja vaikutuksia rahamääräisinä. Laskelmassa yhteiskunnallinen hyöty jaettu tarkastelujakson kulujen kanssa.

Kuvio 3: Vamoksen yhteiskunnallisen hyödyn ja kustannusvaikutusten ennuste 2024 päättäneiden osalta (N=284)

Kuviossa 3 on esitetty yhteiskunnallinen hyöty ja kustannusvaikutukset Vamos-palvelussa vuonna 2024 olleiden nuorten osalta. Laskelmat perustuvat vuonna 2021 valmistuneeseen Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiön (ITLA) tutkimukseen Vamoksen vaikuttavuudesta (Merikukka ym. 2021).

Yhden henkilön osalta työllisyys- tai koulutuspolulle pääsy merkitsee 5 000–7 000 euron vuosittaista taloudellista hyötyä yhteiskunnalle lisääntyneinä tuloina ja vähentyneinä tulonsiirtoina ja muina kustannuksina. Kuten yllä olevasta kuviosta käy ilmi, Vamos-palvelusta saatava yhteiskunnallinen hyöty nousee jo ensimmäisen tarkasteluvuoden aikana 2,17 miljoonaan euroon, kasvaen merkittävästi pitkän aikavälin tarkastelussa.

Kustannusvaikutukset puolestaan jäävät ensimmäisen tarkasteluvuoden aikana -5,13 miljoonaan euroon, mutta viiden vuoden ajanjaksolla päästään tämän Itlan luoman laskentakaavan mukaisesti 1,6 M€ kustannusvaikutuksiin. Vuosina 2017–2022 kerätyn palvelussa päättäneiden aineiston perusteella kumulatiivinen yhteiskunnallisen hyödyn ennuste on 13–15 miljoonaa euroa vuodessa.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Vamos on tärkeä osa nuorta tukevaa ekosysteemiä hyvinvointi-alueilla ja kunnissa. Vuonna 2024 Vamos toimi valtakunnallisesti: intensiivinen valmennus tavoitti vuoden aikana yli 2000 nuorta 61 eri kunnasta.

Vuonna 2024 Vamos kehitti palvelua muun muassa sateenkaareville nuorille, tarjosi välitöntä tukea mielenterveyspalveluihin jonottaville sekä teki entistä tiiviimpää yhteistyötä yritysten kanssa. Oppivelvollisuusiän nostaminen 18 ikävuoteen on lisännyt opiskelijoiden määrää asiakkaina. Erityisenä ryhmänä ovat oppivelvollisuusiässä olevat nuoret, jotka eivät ole saaneet peruskoulun päättötodistusta normiajassa. Ratkaisuna tähän on ollut valmennuksen ja opetuksen yhdistävä työmalli.

Vuoden 2024 tulokset osoittavat, että palvelu tavoittaa erittäin hyvin haavoittuvassa asemassa olevia nuoria. Palvelun päättäneistä nuorista joka toinen siirtyi työ- ja koulutuspoluille. Näin siitäkin huolimatta, että työllisyyskehitys Suomessa heikkeni vuoden aikana ja nuorten työttömien määrä kasvoi.

Nuoret kokevat tulevaisuuden kohdatuiksi ja heidän hyvinvointinsa ja osallisuutensa yhteiskuntaan vahvistuu. Vamos on vaikuttava keino, jos nuorten polarisoitumiskehitys halutaan katkaista. Toiminnan yhteiskunnallinen hyöty oli 1,17 M € vuoden 2024 palvelussa päättäneiden osalta.

Yhteistyön äärellä Rovaniemen Vamoksen palveluyksikön johtaja Minna Kestilä-Suopajarvi, Leena Fotonoff Saamelaisen psykososiaalisen tuen yksiköstä Uvvjista sekä Vamoksen valmentaja Vilja Hakanen

Vuonna 2024 sosiaaliturvan leikkaukset kohdistuivat heikommassa asemassa oleviin nuoriin ja Vamos-toiminnassa on tärkeää huomioida, että jatkossakin on resursseja tavoittaa NEET-nuoria laajasti koko maassa. Erityisesti huomiota on hyvä kiinnittää vain peruskoulun varassa oleviin nuoriin, jotka eivät kuulu oppivelvollisuuden piiriin. Myös peruskoulun loppuunsaattamisen tuki on tärkeässä roolissa myös tulevaisuudessa.

NEET-nuorten osalta Kelan Nuotti-valmennus on ollut valtakunnallisesti mahdollisuus viedä Vamos-valmennusta myös syrjäseutuisille alueille. Nuorten hyvinvointi on ollut otsikoissa jo pitkään. Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaissut raportin Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen (VTV Tarkastuskertomukset 1/2025). Siinä suositellaan matalan kynnyksen kuntoutuspalveluiden tarjoamista työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille. Tähän suositukseen on helppo yhtyä.

Kelan Nuotti-valmennus

Raportin mukaan Kelan järjestämä nuorten ammatillisen kuntoutuksen valmennus (Nuotti) on lisännyt erityisesti nuorten miesten opintoihin hakeutumista. Valmennuksessa nuori saa oman valmentajan, joka tapaa nuorta noin kerran viikossa vähintään viiden kuukauden ajan. Nuotti-palveluntuottajilla on merkittävä rooli nuoren kuntoutuksessa, kun hyvinvointialueen tai kunnan palveluissa ei ole resursseja jalkautuvaan työhön. Nuotti-valmennus alkaa usein nuoren kotoa ja palvelu mahdollistaa kuntoutuksen myös sellaisille nuorille, joilla omalla paikkakunnalla ei ole lainkaan näitä palveluja. Nuotti-valmennus vahvistaa nuorten työllistymismahdollisuuksia ja koulutukseen pääsyä. Esimerkiksi Vamoksen tuottaman Nuotti-jakson aikana opiskelijoiden määrä kasvoi 43 prosenttia ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien määrä väheni 48 prosenttia. Kelan tiukensi Nuotti-valmennukseen pääsyn kriteerejä vuoden 2023 kesäkuussa. Tuon jälkeen ohjautuminen Nuotti-valmennukseen on tipahtanut valtakunnallisesti kaikilla palveluntuottajilla.

Lähteet

Asplund, Rita & Vanhala, Pekka (2014) Peruskoulutodistuksen varassa olevien nuorten polut työelämään – 2000-luvun alussa peruskoulunsa päättäneiden kokemuksia. ETLA:n muistiot 23. ETLA-Muistio-Brief-23.pdf

Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73. Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa

Lehtonen, Jukka & Majlander, Satu & Sares-Jäske, Laura & Jehkoi, Aino & Luopa, Pauliina (2024) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi: Kouluterveyskysely 2019–2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-279-2>

Merikukka, Marko & Hartman, Maaria & Ristikari, Tiina & Hilli, Petri & Juutinen, Aapo & Keski-Säntti, Markus & Virtanen, Petri (2021) Vamos-nuortenpalvelun vaikuttavuustutkimus, ITLA 2021Itlan Vamos-nuorten palvelun vaikuttavuustutkimus

iVAMOS!
Diakonissalaitos